

การบริหารจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำวัฒนธรรมของชาวอีสาน THE MANAGEMENT OF MOR LUM BAND E-SAN'S CULTURE

คณิตลดา ณะศรี¹
ฉัตรพงษ์ พิระวาราสี²
วีณา อิศรางกูร ณ อยุธยา³

บทคัดย่อ

การวิจัยเป็นแบบผสมผสานครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ

ศึกษาการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานด้านลูกทุ่งหมอลำ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนางวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา คือ วงดนตรีลูกทุ่งหมอลำสมจิตร บ่อทอง ได้แก่ ฝ่ายหมอลำ 38 คน ฝ่ายหางเครื่อง 80 คน ฝ่ายจัดชุดหางเครื่อง 12 คน ฝ่ายนักดนตรี 15 คน ฝ่ายนักร้อง 15 คน ฝ่ายแสงสีเสียง 18 คน ฝ่ายคอนวอย 32 คน ฝ่ายแม่ครัว 6 คน ฝ่ายยานพาหนะ 18 คน ฝ่ายการเงินและบัญชี 2 คน รวม 237 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ค่าร้อยละ และวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการศึกษา พบว่า

1) สภาพการบริหารจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดการด้านผลิตภัณฑ์ (การแสดงหมอลำ) รองลงมาคือการจัดการด้านกระบวนการ การจัดการด้านลูกค้า (ผู้ชม) การจัดการด้านทีมงาน (ลูกวง) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดการด้านการเงิน

2) การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานด้านลูกทุ่งหมอลำ พบว่า หัวหน้าคณะ มีความรัก ศรัทธา ในการร้องหมอลำ มีความมุ่งมั่นในการสืบสานวัฒนธรรมอีสาน เป็นอาจารย์สอนสาขานาฏศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปะการแสดงหมอลำ

3) แนวทางการพัฒนางวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง พบว่า ควรมีการส่งเสริมความโดดเด่น ความรู้ ความสามารถของหัวหน้าคณะ และคณะทีมงาน เพื่อเตรียมพร้อมต่อไป

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ วงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ วัฒนธรรมของชาวอีสาน

¹ หัวหน้าสาขาวิชาการจัดการทั่วไป วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

² หัวหน้าหมวดศึกษาทั่วไป วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

³ รองศาสตราจารย์ ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา

Abstract

This mixed research aimed to 1) study the management of Mor lum Band, 2) study the conservation of Isan cultural folk singer. 3) study the ways of the development of of Mor lum Band, The sample of Mor Lum Band is Somjitr Bothong. The ways to study were from the target groups : 38 singers, 15 musicians, 15 singers, 12 people of dancer dresses, 80 dancers, 18 people for light and sound, 32 people of conwoi, 6 cooks, 18 people of vehicles, 2 People of finance and accounting, altogether are 237 people. The tools used to collect data were questionnaires, group discussion, observation technique, in-depth interview. The statistics used for data analysis were means, frequency and percentage. Qualitative data analysis used descriptive analysis and triangulation for examinable the qualitative data.

The study found that:

1) the management of the folk singer Band, Somjitr Bothong, the validity of was at a level. Considering in each aspect found that the highest was the management products (the singers). The second was the process management clients (viewers management) The staff and the lowest was the financial management.

2) The promotion of the conservation of local culture, folk singer. It was found that the head of the band loved and has the faith in folk singing. He has a commitment to the cultural heritage of the E-san's culture. He is a teacher of classical dance in the field of higher education institutions of the state. He has set up a learning center, performing folk singers.

3) The development of the folk singer, Somjitr Bothong Band there should be promoting the outstanding knowledge and ability of the head of the band and the team in order to prepare the readiness for ASEAN.

Keywords : Management Mor Lum Band, E-San Culture

1. บทนำ

ประเทศ รัสเซีย (2536) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือพลังแห่งการพัฒนาและยังกล่าวอีกว่า วัฒนธรรมมีพลังในการพัฒนาอยู่ที่ความเข้าใจความหมายของคำว่า วัฒนธรรมเพราะความเข้าใจเป็นพลังหรืออำนาจอันยิ่งใหญ่ และคืออำนาจแห่งความเข้าใจ (Power of Understanding) มนุษยชาติมีความงอกงามหรือวัฒนธรรมซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ สะสมความรู้ และถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของการปฏิบัติ การปฏิบัติหรือพฤติกรรมของชุมชนหรือวิถีชีวิตของชุมชนมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาวอีสานก็เช่นเดียวกัน มนุษยชาติ

เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมเพื่อเป็นมรดกของชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง การถือปฏิบัติในสิ่งที่เป็นนามธรรมโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางจิตใจของมนุษย์โดยแรงผลักดัน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยววัฒนธรรมทางจิตใจที่สำคัญ ได้แก่ การนับถือศาสนา ความคิดคำนึงในเรื่อง เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ตลอดจนอิทธิพลทางสภาพภูมิศาสตร์ ปัจจัยดังกล่าวนี้ส่งผลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของมนุษย์ให้เป็นผู้มีวัฒนธรรมสูง มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ถ้าหากมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจะส่งผลดีในการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะประจำชาติ (Nationality) หรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำชาติ และความสำคัญอีกประการหนึ่งของศิลป

วัฒนธรรมท้องถิ่นยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมท้องถิ่นให้อยู่อย่างมีความสุขและยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ จึงควรได้รับการส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากถือเป็นอำนาจและหน้าที่ของท้องถิ่นอยู่แล้ว นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดและเป็นองค์กรระดับฐานรากที่สำคัญของสังคม จารุวรรณธรรมวัตร (2528) กล่าวว่า หมอลำจัดว่าเป็นการแสดงทั้งศาสตร์และศิลป์โดยเฉพาะในวิถีชีวิตของชาวอีสาน ในขณะเดียวกันเพราะนอกจาก หมอลำจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้ฟัง เช่น การให้ความรู้และการดำเนินชีวิตในสังคม ส่วนทางอ้อม คือ การใช้เป็นสื่อในการอบรม สั่งสอน โดยแทรกคำสอนในพระพุทธศาสนา ค่านิยม และกฎเกณฑ์ ในสังคมที่ควรปฏิบัติ อนึ่ง หมอลำเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีบทบาทด้านการให้ความรู้และความบันเทิงเป็นสื่อในการบันทึกพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นสื่อในการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อต่างๆ จึงเห็นได้ว่าหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ผูกพันกับชีวิตชาวอีสานได้ สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ปัญหาที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน ก็คือ หมอลำได้มีการปรับเปลี่ยนตนเองมาโดยตลอด ยิ่งในกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นยุคโลกไร้พรมแดนอย่างปัจจุบันหมอลำ ที่เป็นศิลปะการแสดงสาขาหนึ่งที่กำลังประสบกับปัญหาในด้านความเชื่อและค่านิยมที่ลดลงเป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนไปรวดเร็วสื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทแทนหมอลำมากยิ่งขึ้น เช่น ภาพยนตร์ ละครทางโทรทัศน์ สื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่เข้าถึงได้เร็วให้ทั้งความรู้และบันเทิงได้มาก ฉะนั้น หมอลำจึงต้องมีการประยุกต์บทบาทของตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยคำนึงจากกลุ่มผู้ฟังเป็นหลักตลอดจนด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการภายในวงหากไม่ปรับปรุงและขาดหลักบริหารที่ดีแล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันมีหมอลำหลายคนต้องเลิกการเล่นและปิดวงไปโดยปริยาย เพราะไม่มีคนจ้างหรือไม่มีกลุ่มผู้ฟังที่นิยมชมชอบ (สุรพล เนสุสินธุ์, 2550)

วงดนตรีหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เริ่มจากคณะวงดนตรีหมอลำเล็กๆ ที่มีการแสดงหมอลำเป็นหลัก มีผู้ร่วมทีมงานไม่กี่สิบคน แต่ด้วยผู้นำทีม คือ นายสมจิตร บ่อทอง เป็นนักร้องอัดแผ่นเสียงที่คนรู้จักและชื่นชอบน้ำเสียงอยู่แล้ว จากที่เป็นคณะเล็กๆ ก็เริ่มมีทีมงานมากขึ้น การแสดงก็พัฒนาไปเรื่อยๆ สิ่งที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่มีพรสวรรค์ด้านแต่งกลอนลำทำนองขอนแก่น ฟ้อนอ่อนช้อย มีความสามารถในการแต่งกลอนลำ ร้องหมอลำได้ทุกทำนอง มีความความมุ่งมั่น ตั้งใจ ขยันอดทน เอาจริงเอาจัง พัฒนาหลายรูปแบบ จนทำให้แฟนเพลง แฟนหมอลำยอมรับให้การสนับสนุน อย่างล้นหลาม จึงทำให้คนรู้จักมากขึ้น จนได้รับฉายา “พระเอกหมอลำนาฏศิลป์ยอดฮิต” จากอดีตสู่ปัจจุบัน นอกจากการแสดงหมอลำแล้วยังเป็นอาจารย์สอนสาขานาฏศิลป์ให้กับสถาบันของรัฐ และได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมสัมพันธ์ ศิลปินสมัครใจ สาขาศิลปะการแสดง และรางวัลนาฏราช ศิลปินพื้นบ้าน

จากจุดเด่นของนายสมจิตร บ่อทอง และพัฒนาการของวง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะหาแนวทางการพัฒนาจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง เพื่อเป็นการอนุรักษ์หมอลำ ให้ยังคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังคงคุณค่า มีศักดิ์ศรี ไม่สูญเสียอัตลักษณ์และความเป็นอีสานได้ดำรงความหลากหลายที่เป็นเอกลักษณ์พร้อมกับส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่เยาวชนรุ่นหลังและนำวัฒนธรรมอีสานหมอลำให้เจริญและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ
- 2.2 เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานด้านลูกทุ่งหมอลำ
- 2.3 เพื่อหาแนวทางพัฒนาและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 ทราบวิธีการจัดการ วิธีการแก้ไขปัญหา อุปสรรคของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ คณะสมจิตร บ่อทอง

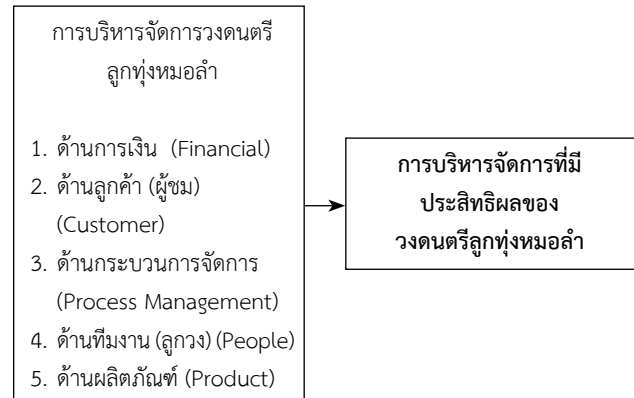
3.2 ส่งเสริมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานด้าน หมอลำ

3.3 ได้แนวทางการพัฒนางวงดนตรีลูกทุ่งคณะ สมจิตร บ่อทอง

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Robert Kaplan และ David Norton (1996) ตามหลักของ Balanced Scorecard ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยพิจารณาตัวชี้วัดในสี่มุมมอง (Perspectives) ประกอบด้วย มุมมองด้านการเงิน (Financial Perspective) มุมมองด้านลูกค้า (Customer Perspective) มุมมองด้านกระบวนการภายใน (Internal Process Perspective) และมุมมองด้านการเรียนรู้และการพัฒนา (Learning and Growth Perspective) บูรณาการกับส่วนประสมทางการตลาดสำหรับธุรกิจบริการ (Service Mix) ตามแนวคิดของ Philip Kotler (1996, อ้างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์) ซึ่งเป็นแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดสำหรับธุรกิจบริการ (Service Marketing Mix) ซึ่งจะได้ ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) หรือ 7Ps ในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ด้านราคา (Price) 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) 4) ด้านส่งเสริมการตลาด (Promotion) 5) ด้านบุคคล (People) หรือพนักงาน (Employee) 6) ด้านการสร้างและนำเสนอลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence and Presentation) และ 7) ด้านกระบวนการ (Process)

กรอบแนวคิด

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) ศึกษาความคิดเห็นของลูกวงและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษา เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

5.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 10 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่าย หมอลำ จำนวน 38 คน ฝ่ายนักดนตรี จำนวน 15 คน ฝ่าย นักร้อง จำนวน 15 คน ฝ่ายจัดชุดทางเครื่อง จำนวน 12 คน ฝ่ายทางเครื่อง จำนวน 80 คน ฝ่ายแสงสีเสียง จำนวน 18 คน ฝ่ายคอนวอย (ติดตั้งเวทีการแสดง) จำนวน 32 คน ฝ่ายแม่ครัว จำนวน 6 คน ฝ่ายยานพาหนะ จำนวน 18 คน ฝ่ายการเงินและบัญชี จำนวน 2 คน และหัวหน้า คณะ 1 คน รวมทั้งสิ้น 237 คน

5.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูล

เอกสาร ได้แก่ บันทึกการจัดตั้งวง ตำราทาง วิชาการ อินเทอร์เน็ต สัญญาว่าจ้าง กฎ ระเบียบ เอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นข้อมูลเบื้องต้น นำมาสร้างแบบสอบถาม ได้ค่าความเที่ยงตรงเชิง โครงสร้างเท่ากับ 3.51 และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

(IOC) เท่ากับ 0.66 - 1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ เท่ากับ 0.975

การสัมภาษณ์ ได้แก่ บันทึกจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องการจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร ป่อทอง

การสังเกต ได้แก่ บันทึกจากการสังเกตการจัดการ การซ่อมเพื่อเตรียมการแสดง การแสดงสด เพื่อสังเกตความทุ่มเท ตั้งใจในการปฏิบัติตามหน้าที่ของทีมงานแต่ละฝ่าย

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaires) ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviewing) และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยแบ่งขั้นตอนในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยนัดหัวหน้าฝ่าย 10 ฝ่าย เพื่อขอความร่วมมือ ชี้แจง ทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อคำถามในแบบสอบถาม พร้อมแจกแบบสอบถามให้หัวหน้าฝ่าย เพื่อนำไปแจกสมาชิกของแต่ละฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายหมอลำ จำนวน 38 คน ฝ่ายนักร้อง จำนวน 15 คน ฝ่ายนักร้อง จำนวน 15 คน ฝ่ายจัดชุดทางเครื่อง จำนวน 12 คน ฝ่ายทางเครื่อง จำนวน 80 คน ฝ่ายแสงสีเสียง จำนวน 18 คน ฝ่ายคอนวอย (ติดตั้งเวทีการแสดง) จำนวน 32 คน ฝ่ายแม่ครัว จำนวน 6 คน ฝ่ายยานพาหนะ จำนวน 18 คน ฝ่ายการเงินและบัญชี จำนวน 1 คน ซึ่งแต่ละฝ่ายไม่รวมหัวหน้าคณะ และนัดเวลา 2 สัปดาห์ เพื่อขอเก็บแบบสอบถามคืน

2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviewing) โดยนัดหัวหน้าฝ่าย 10 ฝ่าย และหัวหน้าคณะ ซึ่ง 1 สัปดาห์ นัดสัมภาษณ์ 3 วัน วันละ 3 - 4 คน ใช้เวลาสัมภาษณ์คนละ 25 - 30 นาที เพื่อขอทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการวงตามความคิดเห็นของแต่ละบุคคล

3) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยนัดหัวหน้าฝ่าย 10 ฝ่าย และหัวหน้าวง ร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการวงให้เกิดประสิทธิผล รวมถึงวิธีการเข้าสู่อาเซียน ทุกขั้นตอน ผู้วิจัย และ ผู้ร่วมวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558

5.4 ระยะเวลาดำเนินการ

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2557 - 6 มิถุนายน 2558 โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ตอนที่ 1 มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยใช้วิธีหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วสรุป ออกมาเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 3 ระดับ จำนวน 31 ข้อ นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่หาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (μ) เป็นรายด้าน นำเสนอข้อมูลในรูปตารางประกอบความเรียง

2) ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content Analysis คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต

6. ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 197 คน จำแนกตามเพศ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 69.0 เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 31.0 อายุต่ำกว่า 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.2 อายุ 21 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.6 อายุ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.9 อายุ 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 11.7 และ อายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 8.6 ระยะเวลาทำงานร่วมกับคณะ ต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.3

ระยะเวลาทำงานร่วมกับคณะ 1 - 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.2 ระยะเวลาทำงานร่วมกับคณะ 3 - 4 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.3 และระยะเวลาทำงานร่วมกับคณะ 5 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.2 ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

6.1 สภาพการบริหารจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดการด้านผลิตภัณฑ์ (การแสดงหมอลำ) รองลงมา คือ การจัดการด้านกระบวนการ การจัดการด้านลูกค้า (ผู้ชม) การจัดการด้านพนักงาน (ทีมงาน) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การจัดการด้านการเงิน

ผลการวิจัยสรุปแต่ละด้าน พบว่า

1. ด้านผลิตภัณฑ์ (การแสดงหมอลำ) จากความคิดเห็นของพนักงาน (ทีมงาน) มีความเห็นว่า ด้านผลิตภัณฑ์ (การแสดงหมอลำ) มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากทั้งโดยภาพรวมและในรายข้อเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีการดำเนินการมากที่สุดคือ สมจิตร บ่อทอง มีความสามารถแต่งเพลง กลอนลำ ทำนอง เนื้อเรื่อง ได้ด้วยตนเอง รองลงมา คือ นอกเหนือจากเพลงกุหลาบแดง ที่สร้างชื่อเสียง และการฟ้อนรำที่อ่อนช้อย งดงาม และ 32 ท่ารำ ถือเป็นจุดเด่นในการสร้างชื่อเสียงให้กับสมจิตร บ่อทอง ตามลำดับ และข้อที่มีการดำเนินการต่ำสุดคือเอกลักษณ์ของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง คือสมจิตร บ่อทอง เนื่องจากผู้ชมส่วนใหญ่จะสนใจเฉพาะหัวหน้าคณะ เท่านั้น

2. ด้านการจัดการด้านกระบวนการ จากความคิดเห็นของพนักงาน มีความเห็นว่า ด้านการจัดการด้านกระบวนการ มีการดำเนินการในระดับมากโดยภาพรวมเมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการดำเนินการมากที่สุดคือ คณะฯ มีการออกแบบการแสดงไม่ซ้ำในแต่ละปี รองลงมา คือ หัวหน้าคณะฯ มีการบริหารจัดการวงโดยให้ความยุติธรรมกับทุกฝ่าย มีการจัดงบประมาณเพื่อซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในวงฯ อย่างเพียงพอ และการคัดเลือกทีมงาน ผ่านการคัดกรองจากหัวหน้าฝ่ายทุกครั้งตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการดำเนินการต่ำสุดคือ ทีมงานมี

ความรู้สึกลดท้อในการเดินทางไปแสดง ตลอดเวลา และมีการจัดทำฎระเบียบข้อปฏิบัติเพื่อให้ทีมงานปฏิบัติตามอย่างชัดเจน ซึ่งมีการดำเนินการในระดับปานกลาง

3. ด้านการจัดการด้านลูกค้า (ผู้ชม) จากความคิดเห็นของพนักงานมีความเห็นว่า ด้านลูกค้า (ผู้ชม) มีการดำเนินการในระดับมากโดยภาพรวม เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการดำเนินการมากที่สุดคือ คณะฯ ได้ทำการแสดงอย่างเต็มที่ เพื่อให้ผู้ชมมีความสุขขณะที่ชมการแสดง หัวหน้าคณะมีการนำเสนอผลงานอย่างต่อเนื่องได้รับการยอมรับจากผู้ชมทุกครั้งที่ทำการแสดง และมีการพัฒนาโดยการเรียนรู้จากคณะหมอลำคณะอื่นๆ ก่อนฤดูกาลแสดง ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการดำเนินการต่ำสุดคือ ทีมงานมีบทบาทในการสังเกตพฤติกรรมความพึงพอใจของผู้ชมและรายงานให้หัวหน้าคณะทราบ และมีการจัดตั้งชมรม ทางอินเทอร์เน็ต ไลน์ และเฟซบุ๊ก เพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างวงฯ กับแฟนเพลงได้ง่ายขึ้น ซึ่งมีการดำเนินการในระดับปานกลาง

4. ด้านการจัดการด้านทีมงาน (ลูกวง) จากความคิดเห็นของพนักงานมีความเห็นว่า ด้านทีมงาน (ลูกวง) มีการดำเนินการในระดับมากโดยภาพรวม เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการดำเนินการมากที่สุดคือ พนักงานสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตลอดเวลา เมื่อมีปัญหา หรือต้องการพัฒนาการแสดง มีความสุขในการทำงานร่วมกับวงสมจิตร บ่อทอง หัวหน้าคณะพร้อมให้การสนับสนุนทีมงาน (ลูกวง) ได้แสดงความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ลูกวงอยู่คณะสมจิตร บ่อทอง เพราะชื่นชมความสามารถส่วนตัว และมีการซ้อมเพื่อเตรียมการแสดงทุกครั้ง ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการดำเนินการต่ำสุดคือ ทีมงาน(ลูกวง)เข้ามาทำงานกับคณะตรงกับความสามารถของตนเอง ซึ่งมีการดำเนินการในระดับปานกลาง

5. ด้านการจัดการด้านการเงิน จากความคิดเห็นของด้านลูกวงมีความเห็นว่า ด้านการเงิน มีการดำเนินการในระดับมากโดยภาพรวม เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการดำเนินการมากที่สุดคือ การกำหนดค่าจ้างไปแสดงพิจารณาตามความเหมาะสม วงฯ มีการเตรียม

เงินสำรองไว้ เพื่อการบริหารจัดการตลอดฤดูกาลรับงาน วงๆ มีการแก้ไขสถานการณ์เมื่องานที่รับไม่บรรลุตามเป้าหมาย ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีการดำเนินการต่ำสุดคือ การแสดงแต่ละครั้งได้ผลกำไรตามเป้าหมายที่คาดหวัง และมีการวางแผนให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ ซึ่งมีการดำเนินการในระดับปานกลาง

6.2 การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานด้านลูกทุ่งหมอลำ สรุปลงได้ว่า ทุกคนให้ความเห็นว่าคณะสมจิตร บ่อทอง เน้นการลำทำนองขอนแก่น รวมถึงมีจุดเด่นที่การรำรำของหัวหน้าคณะ 32 ท่ารำ ที่อ่อนช้อย งดงาม สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนอีสาน นอกจากนี้ยังสามารถแต่งเพลง กลอนลำ ทำนอง เนื้อร้อง แต่งเนื้อเรื่องที่จะทำการแสดงแต่ละปีด้วยตนเอง จากการสัมภาษณ์นายสมจิตร บ่อทอง พบว่า ตนเองมีความรัก ศรัทธาในการร้องหมอลำมาตั้งแต่วัยเด็ก ต้องการสืบสานวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งขณะนี้ได้เผยแพร่ความรู้ความสามารถของตนจนเป็นที่ยอมรับทางด้านศิลปวัฒนธรรมอีสาน และมีความมุ่งมั่นที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปะการแสดงหมอลำ ต่อไป

6.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาแนวทางพัฒนา และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานสู่อาเซียน พบว่า ทุกคนมีความต้องการที่จะพัฒนาวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ คณะสมจิตร บ่อทอง ให้เป็นแนวหน้า สามารถเข้าสู่สมาคมอาเซียน สรุปลงได้ว่า ส่วนใหญ่ต้องการให้เริ่มจากการส่งเสริมความโดดเด่น ความรู้ ความสามารถของหัวหน้าคณะก่อน เพราะ หากหัวหน้ามีช่องทางแล้ว ประสบผลสำเร็จ จะเป็นการกระตุ้นลูกน้องเองโดยอัตโนมัติ แล้วจึงหาวิธีการผลักดันทั้งคณะต่อไป

7. การอภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาเรื่องจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง สู่อาเซียน สรุปลงผลการวิจัย พบว่า

7.1 สภาพการบริหารจัดการของวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง มีรายละเอียดดังนี้

1) ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็น **ด้านการเงิน** มีการจัดการภาพรวมในระดับมาก โดยสรุปได้ว่า คณะควรมีเงินทุนสำรองสำหรับบริหารจัดการวงหรือกรณีฉุกเฉินที่อาจเป็นเพราะว่า รายได้จากการแสดงมีการว่าจ้างตามฤดูกาลการแสดง การรับงานไม่สามารถเรียกร้องได้ตามมาตรฐานที่กำหนดทุกงาน มีอุปสรรคที่เกิดจากภัยธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดทั้งก่อน ระหว่าง และหลังทำการแสดง ทำให้บางปีการเงินไม่เป็นไปตามคาดหวัง อย่างไรก็ตามหัวหน้าคณะไม่ได้นิ่งเฉย มีการหารายได้ด้วยความสามารถของตนเองหลากหลายวิธี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bates Kahle และStulz (2009) ที่กล่าวว่า การสำรองปริมาณเงินสดที่เหมาะสมกับขนาดของกิจการ จะทำให้กิจการสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจได้

2) ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็น **ด้านลูกค้า** (ผู้ชม) มีการจัดการภาพรวมในระดับมาก โดยสรุปได้ว่า ทางคณะเน้นสร้างความสุขให้ผู้ชม ซึ่งต้องให้ความสำคัญทุกองค์ประกอบ การแสดงต้องกึ่งสมัยนิยม อาจเป็นเพราะว่าหมอลำเป็นศิลปะการแสดงที่ใกล้ชิดกับผู้ชมและมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปินผู้แสดงกับผู้ชมการแสดงมีการแข่งขันกับคู่แข่งด้วยผลงานการแสดง หากผู้ชมไม่ได้รับความบันเทิง ผลตอบรับไม่เป็นที่ประทับใจ อาจมีผลกระทบต่ออายุรอดของคณะได้ และต้องมีการปรับตัวเองเพื่อความอยู่รอดทุกสมัย ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ประมวล พิมพ์เสน (2546) การแสดงทุกอย่างจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความสนใจ ความต้องการของผู้ฟัง หรือผู้ที่ว่าจ้างไปแสดง การแสดงดนตรีทางทีวีสร้างอิทธิพลต่อผู้ฟังอย่างกว้างขวาง ผู้ฟังลำ กับผู้ฟังดนตรี แทบจะแบ่งกันสิ้นเชิง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุบรรณ จันทบุตร และทองมาก จันทะลือ (2547) ที่ศึกษาเรื่องสถานภาพและบทบาทของหมอลำท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาหมอลำในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าในยุคที่วัฒนธรรมดั้งเดิมได้สูญสลายไป ระบบเศรษฐกิจ

เปลี่ยนจากการผลิตแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขาย
ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ตลอดจนโลกทัศน์ของคนดู
เปลี่ยนไป หมอลำซึ่งเดิมเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา
และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ต้องปรับเปลี่ยนตัวเองมา
ตลอดเพื่อความอยู่รอด จากหมอลำพื้น หมอลำกลอน มา
เป็นหมอลำเพลิน หมอลำซิ่ง และลูกทุ่งหมอลำในที่สุด

3) ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็น
ด้านกระบวนการ มีการจัดการภาพรวมในระดับมาก โดย
สรุปได้ว่า ชาวคณะยังต้องพัฒนาตนเองทุกฝ่ายอย่าง
ไม่หยุดยั้งอาจเป็นเพราะว่าปัจจุบันได้รับความนิยมจากคน
รุ่นใหม่บ่อย การแสดงต้องปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้
ทันการเปลี่ยน และตรงกับความต้องการของผู้ชมที่สุด
สอดคล้องกับแนวคิดของสรวัยตระกูล อรรถมานะ
(2545) ที่กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเป็นกระบวนการ
ดำเนินงานที่ต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการ
ตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไรที่ไหน เมื่อใด โดยใคร
นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้
สมาชิกในองค์กรมีความมั่นใจในการทำงานทำให้การ
ทำงานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมี
ลักษณะตายตัวต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการ
ปรับปรุงแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอ
ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย

4) ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็น
ด้านทีมงาน (ลูกวง) มีการจัดการภาพรวมในระดับมาก
โดยสรุปได้ว่า ลูกวงทุกคนต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของ
ตนเอง มีความผูกพันกับคณะ อยู่กันแบบครอบครัว
รักกันเหมือนพี่เหมือนน้อง มีความสามัคคีกัน อาจเป็น
เพราะว่า หัวหน้าคณะมีความทุ่มเทกับการแสดง ประกอบ
กับเป็นบุคคลที่มีจิตใจโอบอ้อมอารีจึงมีความคาดหวังให้
พนักงานทุกคนมีความรู้สึกผูกพัน เชื่อมั่น ศรัทธาต่อ
วิชาชีพ และเชื่อมั่นศรัทธาในความรู้ที่ได้จากวิชาชีพ เป็น
แรงจูงใจและเป็นทัศนคติในการทำงาน รวมถึงมีการทุ่มเท
และอุทิศตนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของวิชาชีพ สอดคล้อง
กับแนวคิดของ กฤษมันต์ วัฒนานรงค์และคณะ (2542)
ที่สรุปว่า ความจงรักภักดีในวิชาชีพ ประกอบด้วย 1) การ

ปฏิบัติงานตามกฎ ระเบียบมาตรฐานของวิชาชีพ (Com-
pliance with Professional Standard) 2) การให้ความ
ร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของวิชาชีพ (Participative in
Professional Activities) 3) การยินดีอุทิศตนให้กับ
วิชาชีพ (Professional Commitment) และ 4) การมี
ความรักความศรัทธาต่อวิชาชีพ (Professional Faithful-
ness) ย่อมเป็นการประสานพฤติกรรม ของสมาชิกกับเป้า
หมายของวิชาชีพที่ได้กำหนด กิจกรรมและพฤติกรรมไว้
เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จในการทำงาน ความ
สำเร็จในการทำงาน (Work Success) เป็นสิ่งที่ผู้ทำงาน
ในทุกสาขาวิชาชีพต้องการ

5) ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ความคิดเห็น
ด้านผลิตภัณฑ์ มีการจัดการภาพรวมในระดับมาก
โดยสรุปได้ว่า ด้วยหัวหน้าคณะเป็นแกนนำในการแสดง
ผู้ชมชื่นชม ประทับใจ เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์
ของหัวหน้าคณะ และเพื่อให้การแสดงด้านหน้าเวทีของ
คณะสมจิตร บ่อทอง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หัวหน้า
คณะต้องถ่ายทอดความรู้ ความสามารถให้กับพนักงาน
อาจเป็นเพราะว่า หัวหน้าคณะยังหาบุคคลที่มีสนใจ
ความสามารถ และพรสวรรค์ โดยเฉพาะด้านรำหมอลำ
ฟ้อน หรือความสามารถในด้านแต่งกลอน มีไม่มากนัก
จึงยังไม่มีถ่ายทอดอย่างจริงจัง แต่ใช้วิธีการฝึกซ้อม
ก่อนการแสดงไปพร้อมๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ
เพียว แสนเภา (2547) กล่าวว่า การทำงานจะต้องเลือก
คนที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงาน โดยอาศัย
กระบวนการคัดเลือกบุคคล เพื่อให้บุคคลนั้นเกิดความ
พอใจในสายอาชีพ จึงจะสามารถทำงานโดยส่วนรวมเพื่อ
บรรลุเป้าหมายไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับ
แนวคิดของ มาลินี จุฑะรพ (2539) ที่กล่าวว่า โดยทั่วไป
บุคคลจะมีความแตกต่างกันในด้านต่อไปนี้ คือ ด้าน
ร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคม ด้านความ
ถนัด ด้านความสนใจ ด้านเจตคติ ด้านแรงจูงใจทางสังคม
ด้านค่านิยม ด้านรสนิยม ด้านฐานะทางเศรษฐกิจและ
สังคม ด้านการศึกษาอบรม ด้านการกระทำ และด้านอายุ

7.2 การส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสาน ด้านลูกทุ่งหมอลำ ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า สมจิตร บ่อทอง ต้องการสืบสานวัฒนธรรมอีสาน และมีความมุ่งมั่นที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปะการแสดงหมอลำต่อไป อาจเป็นเพราะว่า มีความรัก ศรัทธาในการร้องหมอลำมา ตั้งแต่วัยเด็ก มีจุดเด่นที่การร่ายรำของหัวหน้าคณะ 32 ท่ารำ ที่อ่อนช้อย งดงาม สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนอีสาน และสามารถแต่งเพลง กลอนลำ ทำนอง เนื้อร้อง แต่งเนื้อ เรื่องที่จะทำการแสดงแต่ละปีด้วยตนเอง สอดคล้องกับ เอกสารของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น (2554) ซึ่งได้มีการจัดการจัดสัมมนาหมอลำ ในหัวข้อโครงการ “สืบ สานฮีตฮอยหมอลำ เฉลิมพระเกียรติ ฯ 84 พรรษา” ในวันที่ 4-5 มิถุนายน 2554 ซึ่งภายในงานได้กล่าวถึงหมอลำที่ ได้ถูกประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือองค์ความรู้ดั้งเดิมของไทยกำลังจะสูญหายไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม การพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น การโยกย้ายถิ่นของชาว ชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมซึ่งบริบทที่เปลี่ยนไปดังกล่าวมีผลกระทบต่อ ผู้ปฏิบัติและการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงเป็นมาตรการสำคัญที่มุ่งส่งเสริมการตระหนักถึงคุณค่า อันโดดเด่น ยกย่ององค์ความรู้และภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษส่งเสริมศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ ของกลุ่มชนที่มีอยู่ทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและ เกิดการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

7.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการหาแนวทางพัฒนา และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานเข้าสู่อาเซียน ผลการ วิจัยครั้งนี้ พบว่า ต้องการให้เริ่มจากส่งเสริมความรู้ ความ สามารถของหัวหน้าคณะก่อน แล้วจึงหาวิธีการผลักดันทั้ง คณะต่อไป อาจเป็นเพราะว่า สมจิตร บ่อทองมีความโดดเด่นเฉพาะตัวด้าน มีคุณธรรมจริยธรรม และ 1 คน อาจ จะสะดวกและรวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดของ Wood cock (1989) ที่กล่าวว่า ความเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สำหรับความสำเร็จในงานด้านต่างๆ ขององค์กร ผู้นำที่ ไม่มีความสามารถ ย่อมจะเป็นผู้ทำลายขวัญของบุคลากร

ในองค์กร และเป็นผลทำให้งานด้านต่างๆ ขาด ประสิทธิภาพแต่ในทางตรงกันข้าม ผู้นำที่มีความสามารถ จะมีผลทำให้เปลี่ยนลักษณะของบุคลากรในองค์กรให้ กลับกลายเป็นบุคคลที่มีความขยันขันแข็ง และช่วยให้ องค์กรประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1. คณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำคณะสมจิตร บ่อทอง ควรมีการจัดการด้านการเงินอย่างเป็นระบบ บริหารการเงินอย่างเหมาะสมให้ธุรกิจมีสภาพคล่องนำ กำไรจากการดำเนินงานเป็นทุนสำรองหรือสำหรับขยาย ธุรกิจ นอกจากนี้หัวหน้าคณะ ควรบริหารบุคคลโดยใช้ อำนาจอย่างมีศิลปะ ในการบังคับบัญชาวิเคราะห์ความ แตกต่างระหว่างบุคคลทั้งด้านความต้องการ เจตคติ ความ สามารถ การแสดงออกทางอารมณ์ ความถนัดและความ สนใจ แล้วค้นหาวิธีการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมกับ บุคคลเฉพาะรายให้ทีมงานมีความสนใจในการปฏิบัติงาน หน้าที่การทำงานด้วยความตั้งใจ มีความซื่อสัตย์สุจริต และ เต็มใจที่จะทำงานนั้นๆ ให้เกิดประสิทธิผลและ ประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องเพื่อระดมทุนก่อตั้งแหล่งเรียนรู้หมอลำ ระดับท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนำเสนอเขตพื้นที่ การศึกษาต่างๆ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งชมรม ศิลปนาฏศิลป์ หมอลำ ในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐ และเอกชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนให้รักภาคภูมิใจ ในเอกลักษณ์และอนุรักษ์หมอลำต่อไป

3. ประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ทางศูนย์ส่งเสริมช่องทางการ ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ การนำเสนอผลงานการแสดงในงานแสดงร่วมกับ ศิลปินหมอลำท่านอื่นๆ หรือการแสดงร่วมกับกลุ่ม อาเซียนเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมศิลปะนาฏศิลป์ของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพในการหารูปแบบการอนุรักษ์หมอลำประเภทต่างๆ ให้ชัดเจน
2. ควรทำการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หมอลำขององค์กรภาครัฐระดับท้องถิ่นหรือภาคเอกชนทั่วไป

9. เอกสารอ้างอิง

1. กฤษมันต์ วัฒนานรงค์และคณะ. (2542). **ความภักดี ความประณีต และความปลอดภัยของนักศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, พระจอมเกล้าพระนครเหนือ.**
2. จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2528). **บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ.** รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
3. ประมวล พิมพ์เสน.(2543). **ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน.** ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ขอนแก่น, ขอนแก่น.
4. ประเวศ วะสี. (2536). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาที่ยั่งยืน:** โรงพิมพ์ธรรมจักรพิษณุโลกการพิมพ์.
5. เพียว แสนเภา. (2547). **การศึกษาความคิดเห็นต่อปัญหาที่เกิดจากการถ่ายโอน บุคลากรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ.การศึกษาค้นคว้าอิสระ.** การศึกษาค้นคว้าอิสระ (ร.ป.ม. นโยบายสาธารณะ) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
6. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2555). **เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ «ศิลปวัฒนธรรม ไทย-ลาว ก้าวอย่างไรสู่อาเซียน»** หลักสูตรวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ ศูนย์ข้อมูลลาว มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. มาลินี จุฑะรพ. (2539). **จิตวิทยาการเรียนการสอน.** กรุงเทพมหานคร อักษราพิพัฒน์.
8. ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2552). **การบริหารการตลาดยุคใหม่.**กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด
9. สุพรรณ จันทบุตร และทองมาก จันทะลือ. (2547) **สถานภาพและบทบาทของหมอลำท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม: กรณีศึกษาหมอลำในจังหวัดอุบลราชธานี. กลุ่มงานวิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.**
10. สุรพล เนสุสิน (2550). **พัฒนาการการแสดงหมอลำเรื่องตอกลอน ทำนองขอนแก่น คณะระเบียบวาทศิลป์จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**
11. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. (2554). **เอกสารประกอบการสัมมนาหมอลำ “สืบสานฮีตฮอยหมอลำ เฉลิมพระเกียรติฯ 84 พรรษา” จังหวัดขอนแก่น.**
12. Bates, T. W., Kahle, K. M.,&Stulz, R. M. (2009). **Why do U.S. firms hold so much more cash than they used to? Journal of Finance. American Finance Association, 64(5), 1985-2021.** Kaplan, R. S. and D.P. Norton (1996a) **The Balanced Scorecard. : Translating Strategy into Action, Boston: HBS Press.**
13. Kotler, Philip and Gary Armstrong. (1996). **Principles of Marketing (8th ed).** Prentice-Hall, Inc.
14. Woodcock, M. (1989). **Team Development Manual.** 2 nd ed. Brookfield,Vermont: Gower.